

ÄLÄ SULJE SILMIÄSI IHMISKAUPALTA

OPAS IHMISKAUPASTA SOSIAALIALALLE

JOHDANTO

Tämä opas on tarkoitettu työkaluksi sosiaali-alan työntekijöille ja opiskelijoille sekä muille, jotka ovat kiinnostuneita ihmiskaupan vastaisesta työstä. Oppaan tarkoituksena on lisätä tietoisuutta ihmiskaupasta sekä tarjota työntekijöille pientä pohjaa siihen, kuinka kohdata ihmiskaupan uhri työssään.

Oppaassa käsitellään lyhyesti, mitä ihmiskauppa on ja mitä ihmiskaupan vastaiseen työhön kuuluu. Oppaassa käydään läpi, kuinka ihmiskauppa näyttäytyy Suomessa. Keskitymme erityisesti ihmiskaupan uhrin auttamiseen: kuinka ihmiskaupan uhrin voi tunnistaa työssään ja mitä on hyvä huomioida keskeisessä vuorovaikutuksessa. Lisäksi oppaassa kerrotaan mistä uhri saa apua ja kuinka auttamisprosessi etenee. Lopuksi olemme listanneet tärkeimmät yhteystiedot oppaaseen, joista työntekijä saa neuvontaa sekä lisätietoja ihmiskaupasta.

Opas on toteutettu Seinäjoen ammattikorkeakoulun Sosionomi (AMK) –tutkinnon toiminnallisena opinnäytetyönä. Opas on osa kyseistä opinnäytetyötä, johon tietoa on kerätty haastattelemalla ammattihenkilöitä, jotka toimivat ihmiskaupan vastaisen työn parissa. Olemme käyttäneet työssämme näiden henkilöiden luvalla heidän esiintuomiaan suoria lainauksia tuodaksemme aihetta lähemmäs käytäntöä. Oppaan teksteistä vastaavat opinnäytetyön tekijät, Mari Aittoniemi ja Jenni Ollila, ja oppaan graafinen ulkoasu on toteutettu yhteistyössä Janika Kaunion kanssa

Seinäjoen ammattikorkeakoulun
Sosionomi -opiskelijat,
Mari Aittoniemi ja
Jenni Ollila

MITÄ IHMISKAUPPA ON?

Palermion sopimuksen lisäpöytäkirjan määritelmän mukaan ihmiskaupalla tarkoitetaan ihmisen rekrytoimista, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista käyttäen voimaa, pakottamista, ryöstämistä, uhkailua, petosta, oman vallan väärinkäyttöä, toisen haavoittuvan aseman hyödyntämistä tai maksun antamista tai vastaanottamista siinä tarkoituksessa, että ihminen alistetaan toisen ihmisen vallan alle hyväksikäyttötarkoituksessa.

Kansainvälisen ihmiskaupan ilmenemismuotoja:

- Seksuaalinen hyväksikäyttö ja prostituutio
- Työperäinen hyväksikäyttö, pakkotyö
- Elinten ja kudosten kauppaa
- Pakkoavioliitto
- Lasten myyminen ja ostaminen adoptiotarkoituksessa
- Kerjääminen

PALERMON SOPIMUS

Vuonna 2000 YK on solminut kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen (20/2004), johon on liitetty ihmiskauppaa koskeva pöytäkirja.

ARVIOITUJA LUKUJA IHMISKAUPASTA

Eri arvioiden mukaan ihmiskaupan uhreja on maailmassa **4–27 milj.**

ILO:n (International Labour Organization) mukaan pakkotyöhön joutuu **12,3 milj.** ihmistä, mikä sisältää myös ihmiskaupan uhrit.

UNICEF:n mukaan 1,2 milj. lasta joutuu vuosittain ihmiskaupan uhriksi. **2 lasta minuutissa** myydään seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

YK:n raportin mukaan 54% ihmiskaupiaista on uhreille tuntemattomia, **46% uhreille tuttuja.**

Seksiperäisen ihmiskaupan tuottojen arvioidaan liikkuvan samoissa luvuissa kuin Coca-Cola -virvoitusjuomayhtiön sekä American Express -luottokorttiyhtiön vuosituotot.

TEKOTAPA

Värvääminen
Kuljettaminen
Siirtäminen
Kätkeminen
Vastaanottaminen

KEINO

Voimankäyttö tai sillä uhkaaminen
Sieppaus
Petos
Harhaanjohtaminen
Vallan väärinkäyttö
Haavoittuvan aseman hyödyntäminen

TARKOITUS

Seksuaalinen hyväksikäyttö
Pakkotyö
Prostituutio
Orjuuden kaltaiset olot
Elinten poistaminen
Orjuus tai muu orjuuden kaltaisen käytäntö

IHMISKAUPPA

Ihmiskauppaa pidetään yhtenä aikamme suurimpana ja vaikeimpana ihmisoikeushaasteena. Kyseessä on kolmanneksi tuottoisin laiton bisnes maailmassa ase- ja huumekaupan jälkeen. Suurin osa ihmiskauppaa uskotaan olevan rajat ylittävää rikollisuutta, mutta on hyvä huomioida, kuinka yhä useammin ihmiskauppa on maiden sisäistä. Valitettavan usein ihmiskauppatapauksiin liittyy vahvasti psykologista valankäyttöä. Hyväksikäyttäjällä voi olla

taloudellisen riippuvuussuhteen lisäksi henkinen yliote uhriin, kuten perhe- tai rakkaussuhde.

“ Yritys, joka välitti työntekijöitä ulkomaille, oli ottanut minut listoilleen. Sain vasta perillä Suomessa tietää, mitä työ piti sisällään. Jouduin asumaan asuntovaunussa muiden kanssa. Työpäivät olivat pitkiä, mutta uskoin, että tulen saamaan kohtuullista palkkaa. Eräänä aamuna huomasin, että passini oli kadonnut. Kun tiedustelin asiaa, työnjohtaja löi korville sanomatta mitään. Tämän jälkeen kaikki muuttui. Palkkaa en koskaan saanut, ja kun kysyin siitä, minua lyötiin taas. Työnjohtaja oli arvaamaton, hän joi paljon ja pahoinpiteli meitä - varsinkin minua, säännöllisesti. Eräänä iltana työnjohtaja ilmestyi työmaalle ja käski minut mukaansa. Auton penkkien välistä pilkisti metsästyspuukko ja nuolia. Lopulta eräällä parkkipaikalla pääsin pakenemaan autosta. Juoksin niin kauas kuin pystyin. Ja kun pysähdyin, en uskaltanut liikahtaa kuin vasta aamulla.”

(Keskusrikospoliisin verkkojulkaisu)

IHMISKAUPPAA SUOMESSAKO?

Yhdysvaltain ulkoministeriön julkaiseman ihmiskaupparaportin mukaan Suomi on yksi ihmiskaupan kauttakulku- ja kohdemaana maailmanlaajuisessa ihmiskaupassa. Suomessa ihmiskauppata-pauksia arvioidaan olevan vuosittain kymmenistä satoihin. Tapauksia on ollut vaikea tunnistaa ja harvat näistä rikok-sista päätyvät käsiteltäviksi tuomio-istuihin. Ihmiskauppaa tutkitaan usein muunlaisena rikoksena kuin ihmiskaup-pana.

Ihmiskaupasta puhuttaessa voi törmätä harhaluuloon, ettei Suomessa tai ai-nakaan omalla paikkakunnalla voi olla ihmiskauppaa. Muihin Euroopan maihin verrattuna Suomessa tunnistetaan hel-

pommin työperäistä ihmiskauppaa. Uhrit pakotetaan työskentelemään heikoin työehdoin huonoissa olosuhteissa. Työ-markkinoilla ihmiskaupan uhreja voi löytyä esimerkiksi ravintola-, rakennus-, siivous-, puutarha- sekä metalli- ja kulje-tusaloilla, myös kotityössä ja marjan-poiminnassa voi ilmetä ihmiskauppaa.

Viranomaisten tietoon tulee vakavia seksuaalisia hyväksikäyttötilanteita, mutta näitä ei yhdistetä ihmiskaup-paan seksuaalisena hyväksikäyttönä ja prostituutiona. Usein seksuaalisesti hy-väksikäytetyt ihmiskaupan uhrit, jotka hakeutuvat Suomeen turvaan ja päätyvät auttamisjärjestelmään, ovat uhrituoneet jo jossain EU:n jäsenmaassa ollessaan.

*”Mitä ihmiskaupasta nähdään/koetaan,
on vain jäävuoren huippu.”*
– Maija Koskenoja, Yhdenvertaisuusvaltu-
utetun toimisto

SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖ IHMISKAUPAN VASTAISESSA TOIMINNASSA

RIKOSLAKI (950/2004)

muutoksia lakiin 2015 ihmiskauppaan liittyen

IHMISKAUPAN VASTAINEN TOIMINTASU- UNNITELMA (2005)

IHMISKAUPAN VASTAINEN TARKENNETTU TOIMINTASUUNNITELMA (2008)

pääkohdat: ihmiskaupan uhrin tunnistami-
nen, etsivän työn kehittäminen, ihmiskaupan
uhrien auttamisjärjestelmä, ihmiskauppaan
syyllistyneiden vastuuseen asettaminen, ih-
miskaupan ehkäiseminen, tiedon ja tietoi-
suuden lisääminen.

LAKI KANSAINVÄLISTÄ SUOJELUA HAKEVAN VASTAANOTOSTA SEKÄ IHMISKAUPAN UHRIN TUNNISTAMISESTA JA AUTTAMISESTA (388/2015) ELI NS. VASTAANOTTOLAKI

ULKOMAALAIKLAKI (301/2004)

muutokset liittyivät ihmiskaupan uhrien
oleskeluun Suomessa, otettiin käyttöön ns.
uhrilupa (eli tilapäinen oleskelulupa)

Suomen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

Jokaisella ihmiskaupan tai ihmiskaup-
paan rinnastettavan rikoksen uhrilla
on oikeus saada Suomessa apua ja
suojelua valtion vastaanottokeskusten
hallinnoimasta ihmiskaupan uhrien
auttamisjärjestelmästä. Suomessa on
useita vastaanottokeskuksia, mutta aut-
tamisjärjestelmän keskitetty vastaanot-
tokeskus sijaitsee Joutsenossa.

*”Auttamisjärjestelmältä voi kysyä
neuvoa henkilön tilanteesta, tarvit-
taessa myös ilman hänen henkilötie-
tojaan, mikäli uhriksi epäilty ei anna
lupaa muutoin ottaa yhteyttä.”*
–Sanna Kahari, ihmiskaupan uhrien
auttamisjärjestelmä

IHMISKAUPAN UHRIT AUTTAMISJÄRJESTELMÄSSÄ

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä suurin osa uhreista on ulkomaalaistaustaisia. Vuoteen 2014 mennessä joukossa on ollut seitsemän aikuista suomalaista uhria.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tehtävänä on auttaa ihmiskaupan uhreja itse tai tehdä yhteistyötä uhrin kotikunnan kanssa. Lyhyesti kerrottuna auttamisjärjestelmän tehtävänä on huolehtia siitä, että uhrin oikeudet toteutuvat ja hänellä on mahdollisuus niihin palveluihin, joita hän tarvitsee.

Epäilyn herätessä ihmiskaupasta, otetaan yhteyttä ihmiskaupan uhrien parissa työskenteleviin tahoihin (kts. yhteystiedot s. 16-17) esimerkiksi auttamisjärjestelmään, josta neuvotaan, kuinka tilanteessa tulee edetä. Mahdollisesta ihmiskaupan uhrista täytyy tehdä esitys auttamisjärjestelmään yhdessä uhrin kanssa, eli häneltä vaaditaan kirjallinen suostumus. Esitystä varten on valmis lomake, jonka saa auttamisjärjestelmältä – esitys voi olla myös vapaamuotoinen kirjoitelma. Esitykseen kirjataan uhriksi esitetyn henkilön henkilötiedot sekä perustelut miksi häntä epäillään

ihmiskaupan uhriksi. Päätöksestä ilmoitetaan uhrille suoraan tai avustajan kautta. Päätökset ovat valituskelpoisia. Auttamisjärjestelmän tehtäviin kuuluu nykyään ihmiskaupan uhrin virallinen lakiin perustuva tunnistaminen. Myös toipumis- ja harkinta-ajan myöntäminen kuuluu auttamisjärjestelmälle. Auttamisjärjestelmä on velvollinen auttamaan mahdollista ihmiskaupan uhria, jollei hänellä ole kotikuntaa, joka on määritelty kotikuntalaissa. Uhrilla ollessa kotikunta Suomessa, auttamisjärjestelmä toimii yhteistyössä kotikunnan kanssa.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään yhteydenotto tulisi tehdä matalalla kynnyksellä

Auttamisjärjestelmän auttamistoimiin kuuluvat:

- neuvonta ja ohjaus
- sosiaali- ja terveydenhuolto palvelut
- vastaanottoraha tai toimeentulotuki
- turvallinen majoitus
- tulkki ja käännöspalvelut
- uhrille vapaaehtoinen tuettu kotiinpaluu
- lisäksi asiakkaalla on oikeus saada oikeusapua sekä oikeudellista neuvontaa

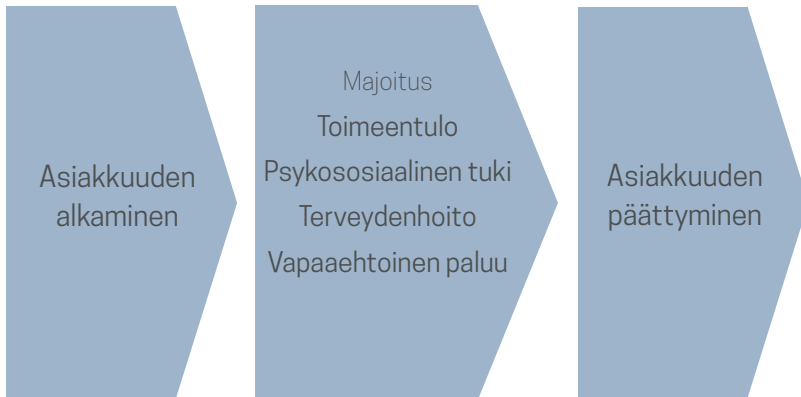
”Auttamisjärjestelmä on riippuvainen siitä, että muut tahot ohjaavat asiakkaita auttamisjärjestelmään ja tietävät auttamisjärjestelmän olemassaolosta ja sen tehtävistä.”
–Sanna Kahari, ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

Harkinta-aika = Laillinen oleskelulupa Suomessa vähintään 30 päiväksi ja enintään kuudeksi kuukaudeksi. Tuona aikana uhrilla on aikaa päättää ryhtyykö yhteistyöhön viranomaisten kanssa.

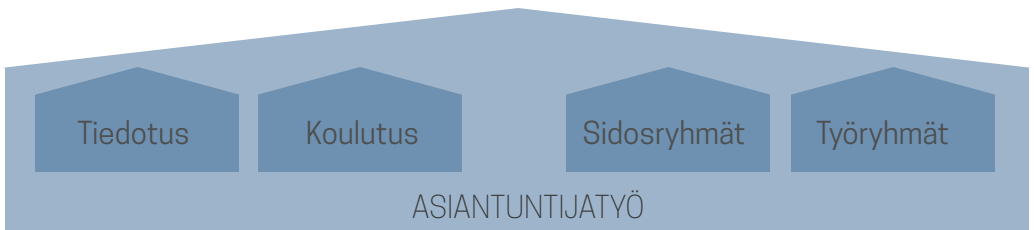
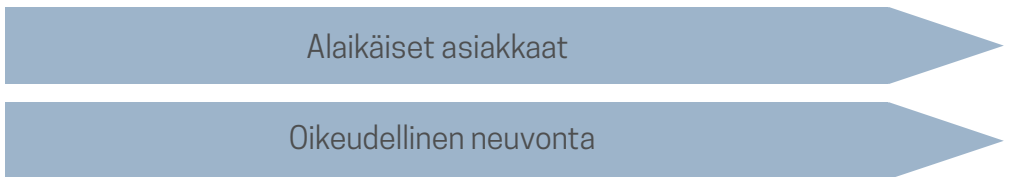
Toipumisaika = Uhri saa levätä ja toipua kokemastaan. Tänä aikana myös uhri saa harkita haluaako toimia yhteistyössä viranomaisten kanssa.

Ihmiskaupanuhrien auttamisjärjestelmä

UHRIN TUNNISTAMINEN

ASIAKKAAT

KYSYMYKSIÄ, JOITA TYÖNTEKIJÄ VOI POHTIA TARKASTELLESSAAN MAHDOLLISEN IHMISKAUPAN UHRIN TILANNETTA:

Voiko hän halutessaan jättää työpaikkansa? Voiko hän liikkua vapaasti vapaa-ajallaan?

Onko hän kokenut väkivaltaa, joko henkistä, fyysistä tai seksuaalista?

Onko hänellä itsellään hallussaan oma passi tai jokin muu henkilöllisyystodistus?

Kuinka paljon hän saa palkkaa?

Kuinka paljon hän joutuu maksamaan elinolosuhteistaan? Onko hänellä velkaa?

Missä hän asuu, kotona vai työpaikallaan?

Miten hän on tullut maahan ja kyseessä olevalle paikkakunnalle? Onko hänellä esim. väärennetyt matkustusasiakirjat tai onko hänelle järjestetty matka/viisumi? Jos kyseessä on lapsi, kenen kanssa hän on matkustanut Suomeen?

Onko hänen perheenjäseniään uhkailtu?

Pelkääkö henkilö, että hänelle itselleen tai hänen perheenjäsenilleen tai muille läheisilleen voi tapahtua jotain ikävää, jos hän jättää työnsä?

”On riski kiinnittää huomioita vain tiettyyn tapaukseen. Jotkut haluavat, että listataan tunnusmerkkejä, mutta silloin kiinnitetään niihin liikaa huomiota.”

–Inkeri Mellanen, Maahanmuuttovirasto

HUOMIOTA VAATIVIA SEIKKOJA MAHDOLLISEN IHMISKAUPAN UHRI KOHDATESSA:

Uhri...

- ...ei välttämättä itse tiedosta olevansa uhri
- ...voi olla pelko viranomaisia kohtaan
- ...ei saa syyllistää tilanteestaan
- ...tulee kohdata tasavertaisena ihmisenä
- ...on todennäköisesti riippuvuussuhteessa ihmiskauppiaaseen nähden: joku toinen saattaa huolehtia uhrin asioista ja tehdä päätöksiä hänen puolestaan
- ...saattaa valehdella ja tarina voi kuulostaa epäloogiselta

TYÖNTEKIJÄN TULEE...

- Ihmiskauppa on rinnastettavissa muihin rikoksiin
- ...luottaa omaan vaistoon ja intuitioon
- ...luoda luottamussuhde mahdolliseen uhriin
- ...olla kärsivällinen
- ...kyetä aitoon kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen – tilanteessa roolit eivät auta
- ...puhua konkreettisella tasolla, käyttäen arkikieltä ja avaamalla käsitteitä
- ...puhua selkeästi ja toista kunnioittavasti
- ...kysyä avoimia kysymyksiä, jotka eivät saa olla liian tungettelevia
- ...kertoa mahdollisuuksista, mutta ei saa luvata liikojä
- ...luoda rauhallinen ja luottamusta luova tilanne
- ...kohdata mahdollinen uhri ennakkoluulottomasti

AUTTAMISPROSESSI

1. Työntekijällä herää epäily/huoli keskustellessa asiakkaan kanssa.

2. Työntekijä ottaa yhteyttä ihmiskaupan uhrien parissa toimivaan tahoon (esim. auttamisjärjestelmä) ja saa neuvoja, kuinka tilanteessa edetään.

3. Työntekijä keskustelee asiakkaan kanssa ja selvittää tilannetta, sekä pyytää asiakkaalta kirjallisen luvan esitykseen.

4. Työntekijä tekee kirjallisen esityksen auttamisjärjestelmään.

5. Esitystä käsitellään auttamisjärjestelmässä.

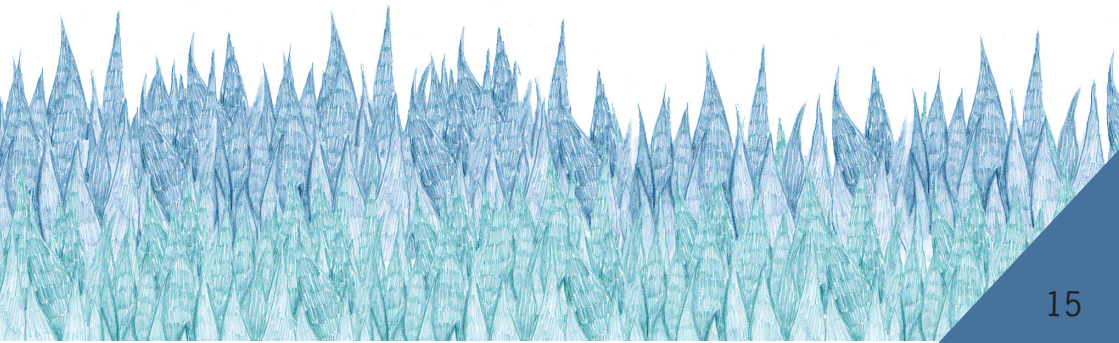
6. Asiakas saa hyväksyvän tai kieltävän vastauksen siitä, pääseekö hän ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. (Tarvittaessa vastauksesta voidaan ilmoittaa myös esityksen tekijälle.)

Edellä mainittu auttamisprosessi toimii tilanteessa, jossa asiakas ei ole akuutissa vaarassa. Muutoin tilanteessa tulee toimia nopeasti ja ohjeet annetaan auttamisjärjestelmään soittamalla.

“Oli talvi ja meillä oli vaikeaa. Äidin syöpä oli edennyt ja minun olisi pitänyt etsiä töitä. Kotikylämme oli kuitenkin pieni eikä siellä ollut mitään tarjolla. Tätini mielestä minulle löytyisi hyvin töitä Suomesta. Täti esitteli minut niille miehille, jotka hän oli tuntenut vuosien takaa. He lupasivat minulle 500 euroa palkkaa kuukaudessa. Tiesin, että saisin sillä hoidettua äidille hormonilääkkeet loppuvuodeksi. Isä ei olisi päästänyt minua lähtemään. Asiakkaita oli keskimäärin kymmenen päivässä. En muista tuosta ajasta paljoakaan, muuta kuin sen, että minulla oli nälkä, mutta en pystynyt syömään. Kun iltaisin yritin syödä, oksensin. Ovea pidettiin välillä takalukossa. Mutta minne olisin mennyt? Tätä jatkui kaksi viikkoa, kunnes pääsin takaisin kotiin. En pystynyt katsomaan vanhempiani silmiin. Sanoin, että tulin vain lomalle, ja että minun pitää mennä kohta takaisin. Matkalla takaisin päätin, että tämä reissu on viimeinen. Perillä odottivat sama asunto ja samat asiakkaat. Kahden päivän kulluttua ovesta astui ystävällinen mies, jolla oli naistulkki mukana. Hän oli poliisi. Kun istuin sairaalan tutkimuspöydällä ja sairaanhoitaja hymyili minulle, olisin halunnut itkeä, mutta en pystynyt.”

(Keskusrikospoliisin verkkojulkaisu)

AUTTAMISTAHOT, JOIHIN OTTAA YHTEYTTÄ IHMISKAUPAN EPÄILYN HERÄTESSÄ:

Yleinen hätänumero **112**

Suomen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän puhelin **029 546 3177**.
Puhelimeen vastataan kaikkina vuorokaudenaikoina.
sähköpostiosoite: ihmiskauppa.auttamisjarjestelma@intermin.fi

Pro-tukipiste

Puhelin **09 2512 730**

Puhelin (viron ja venäjän kielillä) **09 2512 7331**

Rikosuhripäivystys, RIKU

Auttava puhelin: **02 031 6116** ma-ti klo 13-21, ke-pe klo 17-21

Juristin puhelinneuvonta: **02 031 6117** ma-to klo 17-19

MUUT AUTTAMISTAHOT JA NETTISIVUT:

Maahanmuuttovirasto

www.migri.fi

Monika-naiset Liitto Ry

Valtakunnallinen auttava puhelin 09 692 2304

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

www.syrjinta.fi

LISÄÄ TARKEMPAA TIETOA IHMISKAUPASTA LÖYTYY SIVULTA:

www.ihmiskauppa.fi

”Tärkeintä (ihmiskaupan vastaisessa työssä) olisi saada aikaan normien ja asenteiden muutos, joka lähtee opettamalla lapsille ihmisarvon ja tasa-arvon kunnioittamista.”

-Kenneth Eriksson, Suomen poliisi

